

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ & ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
& ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ**

ΑΝΑΡΤΗΤΕΟ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Αθήνα 16/4/2020

Αριθμ. Πρωτ. Δ1γ/Γ.Π/οικ. 25456

Ταχ. Δ/νοση: Αριστοτέλους 17
Ταχ. Κώδικας: 10433 Αθήνα
Πληροφορίες: Κ. Μωραΐτου
FAX :2132161907
Τηλέφωνο :2132161343
Mail :tyk@moh.gov.gr

ΠΡΟΣ:

1. Όλες τις Υ.Π.Ε (προκειμένου να ενημερώσουν τα νοσοκομεία ευθύνης τους)
2. Όλες τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις (προκειμένου να ενημερωθούν οι Δήμοι ευθύνης τους)
3. Όλες τις Περιφέρειες της Χώρας/Περιφερειακές Ενότητες
 - α. Δ/νοσις Δημόσιας Υγείας (έδρα Περιφέρεια)
Δ/νοσις Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας
Τμήματα Περιβαλλοντικής Υγιεινής & Υγειονομικού ελέγχου
Έδρες τους
 - β. Δ/νοσις Υγειονομικού Ελέγχου & Περιβαλλοντικής Υγιεινής
Έδρες τους.

ΘΕΜΑ : «Μέτρα πρόληψης κατά της διασποράς του κορωνοϊού SARS-CoV-2 κατά τη διαχείριση ανθρωπίνων σορών ».

- ΣΧΕΤ:** 1. Ο ΑΝ. 582/28-9-1968 ΦΕΚ 225, τα «Περί Δημοτικών κ Κοινοτικών Κοιμητηρίων»
2. Το ΠΔ 121/2017 ΦΕΚ 148 τ.α. «Οργανισμός του Υπουργείου Υγείας», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα.
3. Το ΠΔ 210 /22-3-1975 ΦΕΚ 63, τ.α «Περί ταριχεύσεως, μεταφοράς και ταφής νεκρών κ οστών ανθρώπων».
3. Ο ν. 3850/2010 ΦΕΚ 84 τ.α / .6.10) «Κύρωση του κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει
4. Ο ν.3991, ΦΕΚ 162, τ.α./2011 «Κύρωση του αναθεωρημένου Διεθνούς Κανονισμού του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας».
5. Η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου με θέμα: «Κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της διάδοσης κορωνοϊού» (τ.α. 42/25-02-2020).

6. Η Υγειον. Διάταξη 2706/20-3-83, ΦΕΚ 230 (28-4-1983), τ.β. 10-7-1983 «Ίδρυση και λειτουργία Γραφείων τελετών».
7. Η εγκύκλιος με αρ. πρωτ. Δ1γ/ΓΠ/οικ. 19954/20-3-2020, (ΑΔΑ : 6ΚΨ6465ΦΥΟ-1ΝΔ), «Μέτρα καθαρισμού και απολύμανσης σε χώρους και επιφάνειες κατά την εξέλιξη της πανδημίας του SARS-CoV-2».
8. Οι οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας «Infection Prevention & Control for the safe management of a dead body in the context of Covid -19: interim guidance, 24 March 2020».
9. Οι οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πρόληψης & Ελέγχου των Ασθενειών European «Centre for Disease Prevention & Control Considerations related to the safe handling of bodies of deceased persons with suspected or confirmed Covid-19», 2020, Stockholm-ECDC

Σύμφωνα με τα έως τώρα δεδομένα, η κύρια οδός μετάδοσης της λοίμωξης από τον ιό SARS - CoV-2 είναι είτε μέσω των σταγονιδίων που προέρχονται από το φτέρνισμα, ή βήχα μολυσμένων ατόμων με αυτόν, είτε έμμεσα μέσω μολυσμένων επιφανειών ή άλλων αντικειμένων (μέσων των χεριών μετά από ανύπαρκτη ή κακή υγιεινή . Επίσης, ο ιός έχει ανιχνευθεί σε δείγματα από το αναπνευστικό, τα κόπρανα και το αίμα.

Με βάση τα επιδημιολογικά δεδομένα ο ιός SARS-CoV-2 μπορεί να επιβιώνει σε επιφάνειες από λίγες ώρες έως αρκετές ημέρες και εξαρτάται από τις ποικίλες συνθήκες που επικρατούν στο περιβάλλον (θερμοκρασία και υγρασία) και το υλικό της επιφάνειας γυαλί, μέταλλο, χαρτί κλπ.

Όλα τα νεκρά σώματα δυνητικά μπορεί να είναι μολυσματικά. Αν και τα περισσότερα παθογόνα μικρόβια δεν μεταδίδονται από νεκρά σώματα σε υγιή άτομα, ωστόσο κάποια μπορεί να μεταδοθούν μέσω επαφής με τα βιολογικά υγρά, τα κόπρανα ή τους ιστούς των νεκρών. Ο δυνητικός κίνδυνος μετάδοσης του ιού μέσω της διαχείρισης νεκρών σωμάτων ασθενών με επιβεβαιωμένη λοίμωξη CoViD19 θεωρείται χαμηλός και έως σήμερα δεν έχει αναφερθεί κάποιο περιστατικό. Παρόλα αυτά η Υπηρεσία μας κρίνει σκόπιμο την παροχή οδηγιών σχετικά με τη διαχείριση των ανθρωπίνων σορών.

Τα μέτρα πρόληψης για την αποφυγή διασποράς του ιού από μολυσμένους ανθρώπινους σορούς είναι αυτά που πρέπει να εφαρμόζονται για όλες τις σορούς, τόσο από τους επαγγελματίες υγείας όσο και από όλα τα άτομα που εμπλέκονται στη διαχείριση αυτών (γραφεία τελετών, υπάλληλοι νεκροτομείων κλπ) .

Γενικές Οδηγίες :

1. Αποφυγή άμεσης επαφής με αίμα ή άλλα βιολογικά υγρά.
2. Όλο το προσωπικό το οποίο ασχολείται με τη διαχείριση των σορών πρέπει να τηρεί τα μέτρα ατομικής προστασίας Ήτοι : προστατευτική αδιάβροχη μπλούζα, ή πλαστική ποδιά, μάσκα χειρουργικού τύπου, γάντια, προστατευτικά γυαλιά ή ασπίδα , εάν υπάρχει ο φόβος εκτίναξης βιολογικών υγρών.
3. Αυστηρή εφαρμογή τήρησης των κανόνων υγιεινής.

4. Μετά το πέρας των εργασιών όλα τα Μέσα Ατομικής Προστασίας που καθώς και όλο το ακάθαρτο υλικό που χρησιμοποιήθηκαν για τη διαχείριση του νεκρού ασθενή απορρίπτονται εντός ποδοκίνητων ειδικών κάδων με καπάκι που προορίζονται για τα μολυσματικά απορρίμματα.
5. Σε περίπτωση που το άτομο που διαχειριστεί τη σορό έχει τραυματισμούς, εκδορές τα χέρια του, αυτές καλύπτονται με αδιάβροχο επίδεσμο και στη συνέχεια φορά τα γάντια.
6. Ιδιαίτερη προσοχή στη χρήση και στην απόρριψη αιχμηρών εργαλείων κατά το χειρισμό των σωρών.
7. Αυστηρή τήρηση των κανόνων απολύμανσης των επιφανειών και των χώρων όπου γίνεται η διαχείριση των σορών.
8. Απαγορεύεται το κάπνισμα και το φαγητό εντός αυτών των χώρων.
9. Καλός αερισμός του χώρου.
10. Σε περίπτωση τυχαίας έκθεσης σε βιολογικά υγρά στο δέρμα ή στους βλεννογόνους των χειριστών πρέπει άμεσα να απομακρύνονται με άφθονο νερό και να αναζητείται ιατρική συμβουλή.
11. Προσοχή δίδεται κατά την αποκομιδή των μολυσματικών απορριμμάτων από το προσωπικό καθαριότητας, το οποίο φέρει επίσης προστατευτικό ιματισμό, μάσκα και γάντια.

Ειδικότερα :

Χώροι Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

1. Κατά τη διαχείριση και μεταφορά του νεκρού από το Τμήμα ή τη Μονάδα οι άνθρωποι που εμπλέκονται σε αυτήν θα πρέπει να τηρούν όλα τα μέσα ατομικής προστασίας.
2. Υλικά όπως καθετήρες, σωληνίσκοι παροχετεύσεων και άλλα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στον θανόντα ασθενή πρέπει να αφαιρούνται τηρώντας τα μέτρα ατομικής προστασίας και να απορρίπτονται στα ειδικά κίτρινα δοχεία για τα μολυσματικά, τα οποία απομακρύνονται με τον τρόπο που προβλέπεται για τα νοσοκομειακά απόβλητα.
3. Σχετικά με την τοποθέτηση του νεκρού σε ανθεκτικό, αδιάβροχο, σάκο με φερμουάρ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αναφέρει ότι δεν είναι απαραίτητη πάντα, ειδικά όταν δεν υπάρχει αποβολή σωματικών υγρών.
4. Αν χρησιμοποιηθεί σάκος, η εξωτερική του επιφάνεια πρέπει να απολυμανθεί με διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου συγκέντρωσης τουλάχιστον 0,5% (αραίωσης 1:10 οικιακής χλωρίνης σε νερό)
5. Το σώμα διατηρείται σε ψυγείο σε θερμοκρασία το μέγιστο έως 4° C.
6. Ιδιαίτερη προσοχή στην απομάκρυνση των προστατευτικών στολών των ανθρώπων που εμπλέκονται στη διαχείριση της σορού, ώστε να αφαιρεθούν με τον τρόπο που προβλέπουν τα πρωτόκολλα, με γνώμονα την ατομική τους ασφάλεια.

Γραφεία τελετών :

Οι θανόντες από λοίμωξη CoViD -19 κηδεύονται σύμφωνα με το ανωτ. σχετ. νομοθετικό πλαίσιο και λαμβάνονται επιπλέον οι ακόλουθες προφυλάξεις :

1. Το προσωπικό που θα φροντίσει το νεκρό πρέπει να τηρεί όλες τις γενικές διατάξεις με ιδιαίτερη προσοχή και επιμέλεια όπως έχουν αναφερθεί ήδη.
2. Η οικογένεια αν επιθυμεί μπορεί να δει το νεκρό **χωρίς να τον αγγίξει ή να τον ασπαστεί** τηρώντας τις βασικές προφυλάξεις.
- 3 Ατομα που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες συστήνεται να μην παραστούν στην τελετή της κηδείας.
- 4 Η τοποθέτηση του νεκρού εντός σάκου δεν είναι υποχρεωτική σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, εκτός κι αν συντρέχει συγκεκριμένος λόγος π.χ. υπάρχει μεγάλη διαρροή σωματικών υγρών κλ.π. (Αν χρησιμοποιηθεί πρέπει να απολυμανθεί εξωτερικά όπως ήδη έχει αναφερθεί παραπάνω).
- 5 Η ταρίχευση και ο καλλωπισμός της σορού δεν συνιστάται, ώστε να ελαχιστοποιείται η διαδικασία χειρισμών του νεκρού σώματος.
- 6 Ο νεκρός τοποθετείται σε φέρετρο μέσα σε σεντόνι εμποτισμένο με αντισηπτικό διάλυμα και μετά μέσα στο φέρετρο, όπως προβλέπεται από την ανωτέρω σχετική νομοθεσία , το οποίο δεν ανοίγεται εκ των υστέρων ποτέ.
- 7 Η κηδεία θα τελεστεί με τον μικρότερο αριθμό παρευρισκόμενων στενών συγγενών, τηρώντας όλα τα ισχύοντα μέτρα περί αποστάσεων.
- 8 Το προσωπικό που εμπλέκεται στον ενταφιασμό του νεκρού πρέπει να φορά γάντια και να ακολουθεί τις οδηγίες υγιεινής των χεριών (ήτοι αφαίρεση των γαντιών και πλύσιμο αυτών με νερό και σαπούνι) .

Επισημαίνεται επίσης ότι σύμφωνα με το σχετ. 3 Π.Δ., για θανόντες από νόσημα υπαγόμενο στον ΔΥΚ δεν επιτρέπεται η μεταφορά τους, ο δε ενταφιασμός τους λαμβάνει χώρα σε ιδιαίτερο τμήμα του κοιμητηρίου στην περιοχή όπου απεβίωσαν και απαγορεύεται η εκταφή αυτών πριν την παρέλευση της δεκαετίας.

Οδηγίες εξυγίανσης επιφανειών και χώρων:

1. Όλο το προσωπικό που ασχολείται με διαδικασία καθαριότητας και εξυγίανσης των εν λόγω χώρων πρέπει να τηρεί απαραίτητα τις γενικές οδηγίες ατομικής προστασίας όπως έχουν αναφερθεί παραπάνω.
2. Όλες οι δυνητικά μολυσμένες επιφάνειες και αντικείμενα πρέπει να καθαρίζονται σχολαστικά πρώτα με άφθονο νερό και απορροπαντικό και στη συνέχεια να απολυμαίνονται με νερό και διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου 5% (οικιακή χλωρίνη σε αναλογία 1:10) το οποίο παραμένει στις επιφάνειες τουλάχιστον για ένα λεπτό και στη συνέχεια να ξεπλένεται με άφθονο νερό.

3. Μεταλλικές επιφάνειες ή οι όποιες επιφάνειες καταστρέφονται από το χλώριο, αφού καθαριστούν πρώτα με νερό και απορρυπαντικό, να απολυμαίνονται με διάλυμα αιθυλικής αλκοόλης 70% .
4. Οι επιφάνειες εμφανώς μολυσμένες με αίμα ή άλλα βιολογικά υγρά να καθαρίζονται με άφθονο νερό και διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου 5% (οικιακή χλωρίνη σε αναλογία 1:10) το οποίο παραμένει επί των επιφανειών τουλάχιστον 10 λεπτά και στη συνέχεια να ξεπλένονται με άφθονο νερό.
5. Επίσης ενδείκνυται η χρήση νοσοκομειακών απολυμαντικών σκευασμάτων με ιοκτόνο δράση, συμβατά πάντα με τις επιφάνειες προς χρήση, σύμφωνα με τις προδιαγραφές του κατασκευαστή.

Οι αποδέκτες της παρούσας ενημερώνονται αρμοδίως και παρακαλούνται για τις ανάλογες ενέργειες τους στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους με υψηλό αίσθημα ευθύνης, ώστε να τηρηθούν απαρέγκλιτα και αυστηρά τα αναφερόμενα με σκοπό τη μέγιστη διασφάλιση της Δημόσιας Υγείας.

**Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΔΗΜ. ΥΓΕΙΑΣ**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΡΕΖΕΡΑΚΟΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΝΟΜΗ:

1. Γρ. Υπουργού Υγείας
2. Γρ. Υφυπουργού Υγείας
3. Γρ. Γεν. Γραμ. Δημόσιας Υγείας
4. Γρ. Γεν. Γραμ. Υγείας
5. Γρ. Προϊσταμένης Γεν. Δ/νσης
Δημόσιας
6. Υγείας & Ποιότητας Ζωής
7. Γρ. Τύπου
8. Δ/νση Δημόσιας Υγείας & Υγιεινής
Περιβάλλοντος